

Ứng dụng sơ đồ tư duy theo mảng kiến thức vào dạy và học các học phần Văn học Anh và Văn học Mỹ tại trường đại học cho khối chuyên ngữ tại Việt Nam

Trần Thanh Thu*

*ThS. Khoa Tiếng Anh, Trường Đại học Phenikaa

Received: 22/5/2024; Accepted: 29/5/2024; Published: 5/6/2024

Abstract: This article explores the use of mind maps to teach English and American literature, structuring lectures into sections: Historical Background, Author, and Analysis and Personal Judgment. This approach enhances comprehension and engagement by visually organizing complex information. Examples from works like "Frankenstein" are used to illustrate how mind maps facilitate deeper literary analysis, focusing on themes, characters, symbols, and figurative language.

Keywords: Applying mind maps, English literature, American literature, literary analysis, teaching methodology, visual learning tools

1. Đặt vấn đề

Có thể nói việc dạy các học phần Văn học Anh và Mỹ là một nhiệm vụ khó khăn do tính phức tạp và chiều sâu của chủ đề. Do khối lượng kiến thức khá lớn nên phần Văn học Anh - Mỹ tại một số trường đại học được phân chia thành hai học phần là Văn học Anh và Văn học Mỹ. Về đặc thù phân môn, các học phần này bao gồm nhiều bối cảnh lịch sử, bối cảnh tác giả đa dạng và những phân tích văn bản phức tạp. Đối với sinh viên (SV) Việt Nam quen viết văn dài. Việc viết dài, phân tích cụ thể, không ưu tiên chọn lọc tạo khó khăn rất lớn cho SV khi viết luận học phần này. Để giúp SV học bộ môn này một cách hiệu quả, bài viết trình bày cách tiếp cận sáng tạo để dạy văn trong tình hình thực tế tại Việt Nam, đó là sử dụng bản đồ tư duy (BĐTD). BĐTD là công cụ trực quan hỗ trợ việc tổ chức và lưu giữ thông tin, giúp các chủ đề phức tạp trở nên dễ tiếp cận và hấp dẫn hơn. Bài viết tìm hiểu cách sử dụng BĐTD để dạy các tác phẩm văn học, tập trung cấu trúc từng bài giảng thành các phần riêng biệt.

2. Nội dung nghiên cứu

Việc ứng dụng sơ đồ tư duy (SĐTD) chia nhánh có thể được xem là chìa khóa cho việc dạy và học Văn học Anh - Mỹ hiệu quả. SĐTD chia nhánh, hay còn gọi là BĐTD, là công cụ học tập độc đáo giúp việc tiếp thu và ghi nhớ kiến thức trở nên dễ dàng và thú vị hơn. Nhờ khả năng mô phỏng cách thức hoạt động của não bộ, SĐTD mang đến nhiều lợi ích thiết thực cho việc dạy và học môn Văn học Anh Mỹ.

Về phía người học, SĐTD giúp tăng cường khả

năng ghi nhớ và hệ thống hóa kiến thức bằng việc giúp SV tóm tắt nội dung bài học một cách logic và khoa học, từ đó dễ dàng ghi nhớ các ý chính, chi tiết quan trọng và mối liên hệ giữa chúng. Quá trình sử dụng SĐTD giúp kích thích tư duy sáng tạo và phát triển kỹ năng phân tích.

Đối với GV, áp dụng SĐTD trong việc giảng dạy bộ môn này giúp cho giảng viên (GV) có một phương pháp giảng dạy mới mẻ và hiệu quả, qua đó GV có thể truyền tải kiến thức một cách sinh động, thu hút sự chú ý của SV và khuyến khích sự tham gia tích cực trong lớp học. Một tác dụng nữa của phương pháp dạy học này là nó giúp GV đa dạng hóa phương pháp đánh giá SV, GV có thể sử dụng SĐTD để đánh giá mức độ hiểu bài, khả năng tư duy sáng tạo và kỹ năng phân tích của SV một cách trực quan và hiệu quả. Ứng dụng SĐTD trong giờ học giúp tạo môi trường học tập tương tác và hợp tác: Hoạt động xây dựng và thảo luận về SĐTD giúp SV học tập theo nhóm, chia sẻ ý tưởng và phát triển kỹ năng giao tiếp.

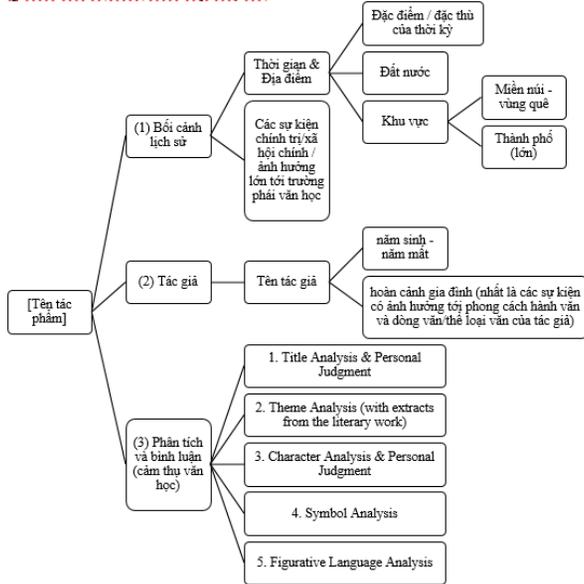
Sử dụng SĐTD chia nhánh trong dạy và học Văn học Anh Mỹ mở ra một phương pháp học tập mới mẻ, sáng tạo và hiệu quả, giúp SV tiếp thu kiến thức một cách hứng thú và phát triển toàn diện các kỹ năng cần thiết.

Tuy nhiên, để đạt được hiệu quả tốt nhất, việc sử dụng SĐTD cần được hướng dẫn và thực hành đúng cách. GV cần trang bị cho SV kỹ năng xây dựng SĐTD hiệu quả, đồng thời khuyến khích SV sáng tạo và linh hoạt trong việc áp dụng vào các chủ đề học tập khác nhau.

Để chia nhánh các SĐTĐ, ta cần có các nhánh lớn mở ra từ tâm (tên tác phẩm). Các nhánh đó lần lượt là: (1) Bối cảnh lịch sử, (2) Tác giả, (3) Phân tích và bình luận (cảm thụ văn học).

Trong đó, phần 3 là phần trọng tâm và được chia thành 5 nhánh sau: Phân tích tiêu đề, (b) Phân tích chủ đề, (c) Phân tích nhân vật, (d) Phân tích biểu tượng, và (e) Phân tích ngôn ngữ tượng hình.

Theo đó, khi biểu diễn thành công cụ SĐTĐ, việc phân tích các tác phẩm văn học trong chương trình học sẽ được trình bày như sau:

Sơ đồ 2.1. SĐTĐ ứng dụng trong lớp học môn Văn học Anh – Mỹ

Ví dụ từ các tác phẩm văn học nổi tiếng sẽ minh họa cho phương pháp này.

2.1. Bối cảnh lịch sử

Việc hiểu được về bối cảnh lịch sử của một tác phẩm văn học là rất quan trọng để hiểu được chủ đề, nhân vật và biểu tượng của tác phẩm. Phần bối cảnh lịch sử của BĐTĐ nên bao gồm các sự kiện chính, chuẩn mực văn hóa và các vấn đề xã hội của thời kỳ tác phẩm được viết. Bối cảnh lịch sử giúp SV đánh giá cao những ảnh hưởng đã hình thành nên văn học, qua đó cung cấp kiến thức nền tảng để phân tích tác phẩm sâu hơn.

Ví dụ: “Frankenstein” của tác giả Mary Shelley

- Bối cảnh lịch sử: Được viết trong thời kỳ Lãng mạn (đầu thế kỷ 19), thời kỳ đặc trưng bởi sự nhấn mạnh vào cảm xúc, thiên nhiên và chủ nghĩa cá nhân. Cuộc cách mạng công nghiệp đang biến đổi xã hội, mang lại những tiến bộ công nghệ đáng kể và những thay đổi xã hội.

- Các sự kiện chính: Thời kỳ Khai sáng và sự tập trung của nó vào lý trí và khoa học. Cách mạng Pháp và tác động của nó đối với tư tưởng chính trị, (cũng như) mối quan tâm ngày càng tăng đối với văn học Gothic.

Khi trình bày trong SĐTĐ thực tế, SV được hướng dẫn nhập (insert) các outline được phân tầng như trên vào các công cụ phần mềm cơ bản (Microsoft Word, Microsoft Excel hoặc Microsoft PowerPoint để tạo các SĐTĐ tương ứng) – SV cũng được khuyến khích làm SĐTĐ bằng tay, sử dụng khổ giấy A4 trở lên, trong đó các nhánh được lùi đầu dòng sâu hơn sẽ là nhánh phụ, nhánh nhỏ hơn của các nhánh có lùi đầu dòng gần lề hơn ngay kế trên nó.

2.2. Tác giả

Vấn với tác phẩm “Frankenstein” - Mary Shelley, phần phân tích (trong SĐTĐ) sẽ được chia nhánh như sau:

- Tác giả: Sự hiểu biết toàn diện về: (1) Cuộc đời, (2) niềm tin; (3) kinh nghiệm của tác giả. Phần này làm phong phú thêm việc phân tích tác phẩm của họ. Phần này của BĐTĐ sẽ làm nổi bật các chi tiết tiêu sử quan trọng, ảnh hưởng văn học và phong cách độc đáo của tác giả.

Ví dụ: Mary Shelley

- Tiểu sử: Con gái của nhà nữ quyền nổi tiếng Mary Wollstonecraft và triết gia chính trị William Godwin. Kết hôn với nhà thơ Percy Bysshe Shelley.

- Ảnh hưởng văn học: Bị ảnh hưởng bởi văn học Gothic, Chủ nghĩa lãng mạn và các cuộc tranh luận khoa học vào thời của bà, đặc biệt là những vấn đề liên quan đến ranh giới kiến thức của con người và đạo đức của thí nghiệm khoa học.

2.3. Phân tích và đánh giá cá nhân

Phần này là cốt lõi của bài giảng và nên được chia thành 5 phần nhỏ sau:

- (1) Phân tích Tiêu đề & Đánh giá cá nhân
- (2) Phân tích chủ đề (có trích đoạn từ tác phẩm văn học)
- (3) Phân tích nhân vật & phán đoán cá nhân
- (4) Phân tích biểu tượng
- (5) Phân tích ngôn ngữ tượng hình

Một lần nữa, bài viết sẽ đi sâu phân tích tác phẩm “Frankenstein” của tác giả Mary Shelley để minh họa cho việc chia nhánh khi phân tích tác phẩm văn học theo 5 đầu mục trên:

a. Phân tích và đánh giá tiêu đề (tác phẩm):

Tiêu đề: “Frankenstein; hay, Prometheus hiện đại”

Phân tích tiêu đề:

+ Tiêu đề đề cập đến Victor Frankenstein, nhà khoa học và ám chỉ đến thần thoại Hy Lạp về Prometheus, người đã thách thức các vị thần bằng cách truyền lửa cho nhân loại.

+ Việc ám chỉ này tạo tiền đề cho chủ đề về sự kiêu ngạo, sự vi phạm quy luật tự nhiên và công cuộc tìm kiếm kiến thức.

Đánh giá tiêu đề tác phẩm: Tiêu đề gói gọn một cách hiệu quả xung đột trung tâm và các câu hỏi đạo đức của cuốn tiểu thuyết, nhấn mạnh sự nguy hiểm của tham vọng không được kiểm soát và trách nhiệm đạo đức của những người sáng tạo.

b. Phân tích chủ đề (có trích đoạn từ tác phẩm văn học)

Chủ đề chính:

+ Tham vọng và kiêu ngạo: Tham vọng vượt trội của Victor là chinh phục thiên nhiên và tạo ra sự sống. Trích đoạn: “Tôi sẽ đi tiên phong trên một con đường mới, khám phá những sức mạnh chưa được biết đến và tiết lộ cho thế giới những bí ẩn sâu sắc nhất của sự sáng tạo.”

+ Cô lập và xa lánh: Cả Victor và Sinh vật (về sau được gọi là Frankenstein) đều trải qua sự cô lập sâu sắc. Trích đoạn: “Tôi, kẻ khốn khổ và bị bỏ rơi, là kẻ phá thai, bị hắt hủi, đá và chà đạp.”

+ Trách nhiệm đạo đức: Hậu quả của việc Victor không chịu trách nhiệm về sự sáng tạo của mình. Trích đoạn: “Tôi xa lánh đồng loại của mình như thể tôi đã phạm tội.”

c. Phân tích và đánh giá nhân vật

Nhân vật: Victor Frankenstein: Một nhà khoa học đầy nghị lực và đầy tham vọng, với hành trình tìm kiếm kiến thức, dẫn đến (→) những hậu quả bi thảm.

Đánh giá nhân vật:

+ Victor là hiện thân của: Sự nguy hiểm của sự ngạo mạn trí tuệ, những tác động đạo đức của việc khám phá khoa học mà không cân nhắc về mặt đạo đức.

+ Sinh vật: Sự sáng tạo của Victor, là người, (đặc điểm), mặc dù có vẻ ngoài quái dị, luôn tìm kiếm sự chấp nhận và thấu hiểu.

Quan điểm cá nhân: Sinh vật đại diện cho nhu cầu vốn có về tình bạn và tác động hủy diệt của sự từ chối của xã hội.

d. Phân tích biểu tượng

Ánh sáng và Lửa: Tượng trưng cho kiến thức, cho sự khám phá và sự giác ngộ nhưng cũng là sự nguy hiểm và hủy diệt. Ví dụ: Niềm đam mê ban đầu của Sinh vật với lửa, mang lại hơi ấm nhưng cũng có thể đốt cháy.

Thế giới tự nhiên: Phản ánh sự lý tưởng hóa lãng

mạn về thiên nhiên, sự tương phản của nó với tính nhân tạo trong các thí nghiệm của Victor. Ví dụ: Dãy núi Alps thanh bình của Thụy Sĩ so với phòng thí nghiệm khoa học, vô trùng nơi sinh vật được đưa vào cuộc sống.

e. Phân tích ngôn ngữ tượng hình

- Hình ảnh: Những mô tả sinh động về thiên nhiên và hình dáng kỳ cục của Sinh vật. Ví dụ: “Làn da vàng của anh ấy hầu như không che phủ được hoạt động của các cơ và động mạch bên dưới.”

- Ẩn dụ và so sánh: Nhằm nâng cao chủ đề và đặc điểm. Ví dụ: Sinh vật này thường được so sánh với Adam và Satan, nhằm làm nổi bật danh tính phức tạp của hắn vừa vô tội vừa độc ác.

- Giai điệu và tâm trạng: Chuyển từ ngạc nhiên và tham vọng sang kinh hoàng và tuyệt vọng, phản ánh cuộc hành trình của Victor. Ví dụ: Sự thay đổi giọng điệu từ sự phấn khích khi được khám phá sang nỗi kinh hoàng trước hành động của Sinh vật.

3. Kết luận

Việc ứng dụng BĐTD để dạy văn học Anh và Mỹ có thể biến đổi trải nghiệm học tập, khiến trải nghiệm học tập trở nên tương tác và toàn diện hơn. Bằng cách chia mỗi bài giảng thành các phần - Bối cảnh lịch sử, Tác giả, Phân tích và Đánh giá cá nhân - người học có thể khám phá và hiểu các tác phẩm văn học phức tạp một cách có hệ thống. BĐTD tạo điều kiện kết nối giữa các khía cạnh khác nhau của văn bản, khuyến khích sự tham gia sâu hơn và tư duy phản biện. Việc kết hợp các ví dụ từ các tác phẩm nổi tiếng như “Frankenstein” chứng minh tính hiệu quả của phương pháp này trong việc thúc đẩy sự đánh giá cao về văn học. Với tư cách là nhà giáo dục, việc tận dụng các công cụ đổi mới như vậy có thể nâng cao phương pháp giảng dạy của chúng tôi và giúp SV chuẩn bị tốt hơn cho thế giới phân tích văn học phức tạp.

Tài liệu tham khảo

[1]. Evans, V. & Dooley, J. (2007). *Pathway to Literature*. Newbury: Express Publishing.

[2]. Hội đồng Lý luận, phê bình văn học, nghệ thuật Trung ương (2019). *Lý luận phê bình văn học, nghệ thuật*. NXB Khoa học xã hội.

[3]. Kusch, C. (2016). *Literary Analysis: The Basics*. Routledge, pp. 12-34.

[4]. Lentricchia, F., & McLaughlin, T. (1995). *Critical Terms for Literary Study, Second Edition*. University of Chicago Press.

[5]. Nguyễn Văn Dân (2015). *Các lý thuyết nghiên cứu văn học*. NXB Khoa học xã hội.